

Quan la cultura popular catalana reflectia la vida d'un poble

En un sentit ampli i fins al Tractat dels Pirineus (1659), la cultura popular, l'art material al Rosselló, es confon amb el que es produïa i consumia a la resta del domini lingüístic. L'annexió a França, amb l'edict de Lluís XIV, l'any 1700, a poc a poc n'afebleix els lligams. La cultura d'arrel més popular i tradicional de caràcter oral es va mantenir viva entre les classes subalternes fins a la primera meitat del segle xx.

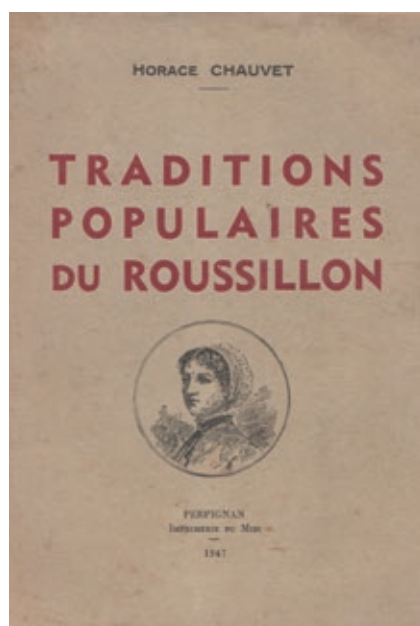
Text > **PEP VILA**, historiador de la cultura

Més que fer un inventari generós d'autors i d'obres, interessa aquí plantejar unes quantes consideracions prèvies. La Revolució Francesa, la depuració de l'element religiós, l'excel·lència del gust francès, la fortalesa del neoclassicisme, la feblesa del moviment renaixentista amb poca base social i política, i el fet que la nostra llengua no disposés de tribunes públiques i privades fereixen de mort la realitat catalana. Ara bé, com afir-

mava el professor Jordi Carbonell, en el pas dels segles XVIII a XIX, la literatura popular, relativament poc afectada pels canvis de superestructura política, manté una unitat en la majoria dels gèneres populars. A Catalunya, València, Mallorca i el Rosselló, la cultura material i tradicional fou un testimoni de coherència social i cultural dels Països Catalans durant molts segles. Per contra, la literatura culta està molt més diversificada. L'aristocràcia, la burgesia i les classes professionals abandonen el

català en profit de la llengua i la cultura franceses, que tenen al darrere un estat poderós, amb autors, obres, mitjans i estructures de prestigi. De mica en mica, el Rosselló s'integra en un país molt centralitzat.

Ja als segles XIX i XX, l'escola primària obligatòria, naturalment en francès, aboca la nostra cultura a la marginalització, fet que es nota encara més a la plana, en contraposició de les comarques de muntanya, on la gent era més analfabeta i les condicions de vida laboral i material en diferien molt. L'any 1858 arriba a Perpinyà el ferrocarril, i és una data que cal tenir en compte. L'erudició s'expressa en francès, com al Principat, València i les Balears s'expressava en castellà. Josep Jaume (1731-1809), Francesc Jaubert de Passà (1785-1856), Josep Tastú (1787-1849) i Pere Puiggarí (1768-1854), entre d'altres, recuperen goigs i cançons de la terra, recopilen textos teatrals antics, treballen en gramàtiques i diccionaris, i recullen llistes de mots rossellonesos genuïns. En el conreu de la nostra llengua, el clergat autòcton té un paper fonamental, com ara l'anomenat Grup de Tuïr, que va treballar entre 1780-1787 en la difusió del teatre neoclàssic en català. De sempre, les relacions i implicacions entre folklore i literatura han estat molt estretes. Els goigs, sermons i dietaris familiars són, majoritàriament, escrits en català. Pierre Vidal (1848-1929), historiador i bibliògraf, actuà

>> Coberta del llibre d'Horace Chauvet, *Traditions populaires du Roussillon* (1943).

>> Simona Gay, germana de J. S. Pons, va treballar molts anys en la recollida de materials folklòrics rossellonesos.

>> Tot engrunant blat d'indi a la vora del foc. De la farina del blat de moro en feien tortells. (Foto: CLIXÉ COL·LECCIÓ PEP VILA)

—com va fer Milà i Fontanals al Principat— en la recollida de cançons populars, de goigs del Rosselló i la Cerdanya. L'any 1883 va participar en les celebracions en homenatge als poetes catalans del sud fetes a Banyuls de la Marenda, Elna i Perpinyà, i va ser un dels difusors dels ideals de la Renaixença a la Catalunya del Nord i va impulsar els Jocs Florals. El seu *Cansoner catala de Rosselló y de Cerdanya*, en cinc volumets, editat a Perpinyà entre 1885-1888, és una peça essencial del folklore rossellonès. Conté diverses parts estructurades en corrandes, cançons del pandero, balls i ballades i contrapàs llarg, cançons populars i la relació de la vida del pastor. Vegeu el treball de Martine Berthelot, «Catalunya del Nord», dins *Història de la literatura popular catalana* (C. Oriol i E. Samper, ed.), de la Universitat Rovira i Virgili (2018).

Alguns focus imprescindibles

Aquesta branca del saber popular, nascuda durant el Romanticisme i que arriba fins a mitjan segle XX, va ser relativament esponenta però qualitativament pobre. Hi destaca el teatre tradicional (passions, de sants, nadalenc, bíblic) al costat del teatre profà, sobretot als pobles, el conreu dels goigs i caramelles, nades, el llegendari, les celebracions durant la Setmana Santa, pessebres vivents, el cançoner, el foment de balls, la sardana, etc. Tampoc podem oblidar el paper dels Jocs

Florals, el prestigi de Jacint Verdaguer quan escriu *Canigó*. Més modernament, en la difusió de la nostra cultura col·laboraven moltes persones i entitats que encara mantenen el català com a idioma de relació i de treball. Hi destaca, per damunt de tot, la Société d'Études Catalanes, entitat cultural nord-catalana dedicada a la promoció d'iniciatives literàries, artístiques i científiques de la Catalunya del Nord, del 1906 al 1921.

Em dol haver de deixar molts temes i obres que es mereixerien ser glossats aquí. Dins dels límits d'un treball com aquest, hauria de fer justícia a Jean

Amade, a J. S. Pons, a Horace Chauvet, a Simona Gay —de la qual Miquela Valls ha publicat el *Folklore íntim del Rosselló* (2023)—, Jordi Pere Cerdà, Rotllà Serres-Brià, etc. Caldria comentar aspectes del museu Casa Pairal d'història i etnografia local al Castellet de Perpinyà. Les festes de l'os, catalogades per la UNESCO a l'inventari de patrimoni cultural immaterial de la humanitat, a mig camí entre el Carnaval i la festa de poble a Arles, Prats de Molló i Sant Llorenç de Cerdans, són unes altres celebracions importantíssimes que, per motiu d'espai, no podem descriure convenientment.

>> Família catalana al Rosselló (Perpinyà, 1913). (Foto: CLIXÉ COL·LECCIÓ PEP VILA)